

ZAMONAVIY USULLAR MUAMMOSI IJTIMOIY MUHANDISLIK

Abdurazaqova Gulginaxon Murodjon qizi
Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent Axborot
texnologiyalari universiteti Farg'ona filiali talabasi

Abduxalilova Sevaraxon Nodirbek qizi
Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent Axborot
texnologiyalari universiteti Farg'ona filiali talabasi

Xomidova Oyazimxon Shokirxon qizi
Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent Axborot
texnologiyalari universiteti Farg'ona filiali talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy usullarning muammolari, ijtimoiy muhandislik haqida muhokama qilinadi. Ushbu tadqiqot metodologiyani o'rganishga qaratilgan. Bunda ijtimoiy muhandislik ko'nikmalariga ega bo'lgan odamlarning ishlarida ma'lumotlarning chiqib ketishini oldini olishga yordam beradigan tavsiyalar mavjud.

Kalit so'zlar: Ijtimoiy muhandislik; VPN; sxema; yuz; ijtimoiy muhandislik usullarini yaxshi bilish.

Zamonaviy dunyoda ma'lumot kabi manba katta ahamiyatga ega. Uning egasi bo'lgan shaxs yoki biznes uchun qiymati katta. Qimmatli ma'lumotlar chiqib ketgan taqdirda, uning egasi katta zarar ko'rishi va bu ko'p hollarda yeg'gan barcha materiallariga talofat yetkazishiga olib keladi. Juda ko'plab yo'qotishlar, shuningdek, xodimlarning normal ish ritmini o'zgartiradi. Hozirda qimmatli ma'lumotlarni sir saqlash uchun turli xil dasturiy ta'minotlar va elektron hisoblash qurilmalaridan ma'lumotlarni chiqib ketish ehtimollarini minimallashtirish imkonini beruvchi apparatlar himoyasi ishlab chiqilmoqda. Ammo tizim qanchalik ishonchli himoyalangan bo'lishidan qat'i nazar, axborotlarning tarqab ketishining asosiy sababchisi insonlarning o'zlari hisoblanadilar. Shaxs barcha foydalanadigan qurilmalaridan ehtiyotkorona foydalanmaslik natijasida, hujumchilarga katta imkoniyat yaratib, ularni osongina ma'lumotlar o'g'irlab olishlariga yo'l ochib beradilar. Bu esa barcha himoyalangan ma'lumotlarni tarqab ketishiga asosiy sabablardan biri hisoblanadi. Himoyalangan ma'lumotlarni olishning bunday yondashuvi "ijtimoiy muhandislik" deb ataladi. Ushbu maqolada ijtimoiy

muhandislik, shuningdek zamonaviy usullar va ularni amalga oshirish muhokama qilinadi.

Avvalambor, ijtimoiy muhandislik nima ekanligini tushunish va ushbu kontseptsiyani aniqlab olishimiz darkor. Ijtimoiy muhandislik - texnik vositalardan foydalanmasdan himoyalangan ma'lumotlarga kirish usuli hisoblanadi. Ushbu ta'rifdagi asosiy iboraning ma'nosi "texnik vositalarning yetishmasligi", ya'ni ma'lumotga ega bo'lgan shaxsning yordami bilan olinadi. Shu maqsadda insonga aqlan ta'sir ko'rsatib, uning ishonchini qozonib, o'z maqsadi yo'lida foydalaniladi. Ijtimoiy muhandislik hozirda ko'plab insonlarga kata ta'sir ko'rsatib kelmoqda. Hujumchilarning nayranglariga osongina aldanib qolayotgan insonlar asosan rahmdilliklaridan yoki e'tiborsizliklaridan aziyat chekmoqdalar. Ularning asosiy qurollari ham shundan iborat, avvalo shaxsning ishonchini qozonish va uning o'zidan kerakli ma'lumotlarni osongina so'rab olishdir.

Zamonaviy jamiyatda deyarli barcha Internetdan foydalanadi, shuning uchun ijtimoiy muhandislik usullaridan ko'pchilik firibgarlar aynan o'sha yerda foydalanadilar. Ular o'zlari uchun shunday anonimlik shartlarini yaratadilarki, agar ular qidiriladigan bo'lsa, ularni aniqlash deyarli ilojsiz. Bunga erishish uchun ijtimoiy muhandislikdan foydalanadigan shaxslar virtual xususiy tarmoqlar (VPN) bilan ishlaydi, anonim brauzer Tor, shuningdek yaratilgan operatsion tizimlar barchasi anonimlik uchun xizmat qiladi. Ijtimoiy muhandislikdan foydalanuvchining ish joyini aniqlash quyidagicha:

1. Yuklash qurilmasi yordamida foydalanuvchi anonimligi uchun operatsion tizim ishga tushiriladi (masalan, Tails OS).

2. VPN ga ulaniladi (asosan foydalanuvchi maxfiyligini birinchi o'ringa qo'yadigan mamlakatlarning xorijiy tarmoqlariga pullik kirish sotib olinadi va shu bilan oshkor bo'lish ehtimoli mavjud. Ulangan haqiqiy IP-manzilning huquqni muhofaza qilish organlari minimallashtiriladi).

3. VPN orqali siz Tor brauzer serverlariga ulanasiz. Tor brauzeri turli mamlakatlardagi uchta serverga ulanadi va har bir serverda quyi darajadagi serverdan yuqori darajadagi serverga kirish imkoni bo'lmaydigan tarzda tuzilgan ierarxiya mavjud. Ushbu yondashuv anonimlikni ko'p marta oshiradi.

4. Tor serverlariga ulangandan so'ng, boshqa mamlakatda joylashgan boshqa VPN ga ulanish amalga oshiriladi.

Shunday qilib, ijtimoiy muhandislikdan foydalanadigan odamning ish joyi tayyor. Shuni hisobga olish kerakki, ushbu zanjirda aylanadigan barcha trafik shifrlangan bo'lishi lozim, bu esa foydalanuvchining anonimligini oshiradi.

Hozirgi vaqtda ijtimoiy muhandislikdan foydalanadigan shaxslar, quyidagi sxema bo'yicha ishlaydi. Sxema - jabrlanuvchini topish va aldash imkonini beruvchi jihatlarni o'z ichiga olgan tavsiflangan algoritm. Sxemalar ommaviy (jamoat mulkida saqlanadi) yoki shaxsiy (ijodkorlar tomonidan pulga sotilgan) bo'lishi mumkin. Uch turdagi sxemalar mavjud:

1 Oq sxema.

2 Kulrang sxema.

3 Qora sxema.

Sxemaning har bir turini batafsilroq ko'rib chiqish kerak.

Oq sxema. Uning harakatlarining soddaligi bilan tavsiflanadi. Amalga oshirish uchun anonimlik talab qilinmaydi. Qoida tariqasida, oq sxemani amalga oshirish uchun jabrlanuvchini sizning harakatlaringiz unga foyda keltirishiga ishontirish kifoya. Keling, oq sxema misolini ko'rib chiqaylik. Siz jabrlanuvchining kompyuteriga masofaviy kirish virusini tarqatmoqchisiz. Buning uchun ijtimoiy muhandislik usullaridan foydalanadigan odamlar kompyuterlarni oddiy foydalanuvchi darajasida ishlatadigan odamlarni izlaydilar va ularga kerak bo'lgan rezolyutsiyaning yuklab olingan fayli bajariladigan fayl ekanligini tushuna olmaydi. Misol uchun, har kuni qo'shimcha kontentni yuklab oladigan Photoshop foydalanuvchilarini, ijtimoiy muhandislikdan foydalanadigan kishi "VKontakte" ijtimoiy tarmog'ida bunday qo'shimchalar joylashtirilgan guruhlarini qidiradi va keyin u yerda maxsus dasturiy ta'minot yordamida uning ruxsati bilan yaratilgan faylni yuklaydi. Photoshop fayliga mos keladi, lekin aslida u bajariladigan fayl * .exe fayli (ko'pincha antiviruslar uni virus sifatida qabul qilmasligi uchun kriptografiyadan foydalanadi). Yuklab olishlar soni bo'yicha muvaffaqiyat, asosiy yutuq – bu yaxshi yozilgan va jozibali tavsifdir. Bunday qobiliyatdan ijtimoiy muhandislar foydalanadi. Qo'shimcha tizimni o'rnatgandan so'ng, ijtimoiy muhandislik ko'nikmalaridan foydalanadigan shaxs jabrlanuvchining kompyuteriga kirish huquqiga ega bo'ladi va uni o'z ehtiyojlari uchun ishlatadi. Bu holatda jabrlanuvchiga moddiy zarar yetkazilmaydi.

Kulrang sxema. Bir oz anonimlik talab qilinadi (VPN kifoya qiladi). Kulrang sxema va qora sxema o'rtasidagi farq jabrlanuvchiga minimal ya'ni anglab bo'lmas miqdorda yetkazilgan zarardir. Qoida tariqasida, ushbu sxemada jabrlanuvchi aldanganini tushunmaydi, shuning uchun jazoni kutishning hojati yo'q. Keling, ushbu sxemaning misolini ko'rib chiqaylik. VKontakte ijtimoiy tarmog'ida guruh yaratilmoqda, unda kiyimlarning fotosuratlarini joylashtirilgan va ular uchun narxlar ro'yxati bir xil, ammo asl nusxalarga qaraganda ancha past. Ijtimoiy muhandislik

texnikasidan foydalanadigan odam guruhni odamlar unga ishonadigan va to'lovlarni amalga oshiradigan tarzda reklama qiladi. Buning uchun qoniqarli mijozlarning soxta skrinshotlari yaratiladi va boshqa guruhlardagi ushbu do'kon uchun reklama sotib olinadi. Auditoriyani jalb qilgandan so'ng, ijtimoiy muhandislik texnikasidan foydalanadigan kishi mavjud mahsulotni sotishni amalga oshiradi va xaridorlarni buyurtmalari jo'natilganiga va ma'lum kunlarda yetib borishiga ishontiradi. To'planishi kerak bo'lgan pul miqdoriga erishilgandan so'ng, ijtimoiy muhandislik usullarini qo'llagan kishi xabarlarga javob berishni to'xtatadi va har tomonlama bu guruhni unutadi. Pul olinadi, foydalanuvchilar kutishadi va aldanganliklarini tushunishmaydi.

Qora sxema. To'liq anonimlik talab qilinadi. Katta miqdordagi pullar jalb qilingan. Rasmiylarga arizalar yoziladi va ijtimoiy muhandislik usullaridan foydalangan holda shaxsni qidirish amalga oshiriladi. Keling, qora sxema misolini ko'rib chiqaylik. Bunday holda, "qaytarib bo'lmaydigan" kreditlar mavzusi taqdim etiladi. Biror kishi haqiqatan ham hech narsa qilmasdan pul olishni yaxshi ko'radi, shuning uchun qurbonni topish muammo emas. Ijtimoiy muhandislik usullaridan foydalangan holda, jabrlanuvchini topib olgan shaxs o'zini bank xodimi sifatida tanishtiradi va "qaytarib bo'lmaydigan" kredit olishni taklif qiladi, kredit olgandan so'ng u o'z ma'lumotlarini ma'lumotlar bazasidan o'chirib tashlashiga va uni qaytarish shart emasligiga ishontiradi. Shu bilan birga, odam ijtimoiy usullardan foydalanadi muhandislik, summaning 50% miqdorida haq oladi. Jabrlanuvchi pulga rozi bo'ladi va ijtimoiy muhandislik usullaridan foydalangan holda shaxsga kredit olish uchun barcha kerakli skanerlangan ma'lumotlarni yuboradi. Internetdagi kredit tashkilotlari yordamida u, masalan, 300 000 rubl miqdorida kredit karta chiqaradi, shu bilan birga uni ro'yxatdan o'tkazish uchun o'zining soxta SIM-kartasidan foydalanadi. Kredit olingan karta kurer orqali jabrlanuvchining uyiga yetib boradi, ijtimoiy muhandislik usullaridan foydalangan holda shaxsga murojaat qilinadi. U sizni unga karta haqidagi barcha ma'lumotlarni berishingiz kerakligiga ishontiradi, aks holda kartani ma'lumotlar bazasidan olib tashlash mumkin bo'lmaydi. Jabrlanuvchi karta haqidagi barcha ma'lumotlarni uzatadi, ijtimoiy muhandislik usullaridan foydalangan kishi pulni turli kriptovalyutalar, virtual pullar orqali naqd qiladi va yashiradi. Natijada, jabrlanuvchi qarzni to'lash uchun uzoq vaqt talab qiladi va ijtimoiy muhandislik usullarini qo'llagan shaxs katta miqdorda pul oladi.

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy muhandislik usullaridan foydalangan holda odamlarning ishlashi uchun juda ko'p sxemalar mavjudligini aytish kerak va hech kimning xavfsizligi uchun kafolat berish mumkin emas. Osonlikcha barcha narsaga

erishish uchun harakat qilmasdan, hushyor bo'lishni hamda mehnatsiz, mashaqqatlarsiz pul topishning o'rniga o'z mehnati bilan erishishni odat qilishni o'rganing, uchinchi tomon dasturlarini o'rnatmang. Aks holda pulni osonlik bilan olganingizdan so'ng, siz olingan miqdorni ko'p marta qaytarishingiz kerak bo'lishi mumkin yoki sizning kompyuteringiz ijtimoiy muhandislik usullaridan foydalangan holda odam foydasiga noqonuniy harakatlarni amalga oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Форум социальной инженерии. URL: <https://lolzteam.net/>.
2. <https://blog.hubspot.com/marketing/internet-marketing>
3. Абрамов А. В., Панасенко С. П., Петренко С. А. VPN-решения для российских компаний // Конфидент. 2001. № 1.